

دکتر حمیدرضا صفاکیش *

درباره نوروز

نوروز، نخستین روز سال خورشیدی ایرانی برابر با اول فروردین، جشن آغاز سال نو ایرانی و یکی از کهن ترین جشن های به جا مانده از دوران ایران باستان و زمان برگزاری نوروز، آغاز فصل بهار است.

نخستین روز سال خورشیدی ایرانی برابر با اول فروردین در ایران آغاز سال نو محسوب می شود و در برخی از کشورها از جمله افغانستان، تاجیکستان، روسیه، قرقیزستان، سوریه، گرجستان، جمهوری آذربایجان، آلبانی، هند پاکستان، ازبکستان تعطیل رسمی است و مردمان آن جشن عید بر پا می کنند.

واژه نوروز از فارسی میانه و برگرفته شده از زبان اوستایی نوگروز است و در برخی از متنهای کهن ایرانی از جمله شاهنامه فردوسی و تاریخ طبری جمشید و در برخی از متنها کیومرث به عنوان پایه گذار نوروز معرفی شده است (علامه دهخدا). منشا نوروز و زمان آن به درستی معلوم نیست برخی از روایات تاریخی آغاز نوروز را به بابلیان و رواج آن را در ایران به سال ۵۳۸ (قبل از میلاد) یعنی زمان حمله کوروش بزرگ به بابل می دانند اما در برخی از روایات از زرتشت به عنوان بنیانگذار نوروز نام برده شده است (آدینه نوروز در نشیب و فراز ص ۱۷۹).

نوروز را در اسطورهها: پدید آمدن نوروز در شاهنامه بیدین گونه حکایت شده است که جم در حال گذشتن از آذربایجان بر روی تخت جمشیدی در ارگ جمشید فرود آمد و با تاجی زرین بر روی تخت نشست با رسیدن نور خورشید به تاج زرین او جهانی نورانی شد و مردم شادمانی کردند و آن روز را روز نو و جم را جمشید نامیدند (آدینه ۱۳۸۷).

نوروز روز بهروزی جمشید بر دیوان است که نهاد پلید بهایی چون قحطی و سرما تاریکی و جهالت خشونت و جنگ است در این روز جمشید جهان غیب را در جام جهان نما مشاهده کرد همان جامی که در آن کیخسرو جای بیژن را مشاهده کرد و رستم را به دنبال او فرستاد. کوروش بزرگ نوروز را در سال ۵۳۸ قبل از میلاد جشن ملی اعلام کرد و برنامههایی برای جشن ترفیع سربازان، پاکسازی مکانهای همگانی و خانههای شخصی بخشش محکومان اجرا می کرد.

نوروز در اسلام

در میان همه جشن هایی که پس از اسلام در ایران به دلیل بی توجهی فرمانروایان به فراموشی سپرده شد، نوروز توانست جایگاه خود را به عنوان جشن ملی در ایران حفظ کند دلیل پایدار ماندن نوروز در فرهنگ ایرانی را می توان پیوند عمیق آن با آیینهای ایرانی با تاریخ این کشور و حافظه فرهنگی ایرانیان دانست.

گفته می‌شود اعراب پس از تصرف ایران خود در جشن نوروز شرکت می‌کردند و آن را گرامی می‌داشتند در دوره عباسیان به گفته طبری مردم در روزهای نوروز لباس نو بر تن می‌کردند به هم سیب هدیه می‌دادند. غذاهای ویژه می‌پختند و خود را با عطرهاى خوش بومعطر می‌کردند. بعدها در دوره‌های طاهریان، عباسیان و آل بویه جشن نوروز با گستردگی بیشتری برگزار می‌شد به طوری که شاعران در مورد آن شعر می‌گفتند و به شاه و بزرگان فرارسیدن نوروز را تبریک می‌گفتند.

بیهقی از شکوه مراسم نوروز نوشته است: شاعرانی چون فرخی، منوچهری، عسجدی و مسعود سعد سلمان در ستایش نوروز شعر می‌سرودند. نوروز در دوره صفوی نیز با اهمیت زیاد برگزار می‌شد. شاه عباس مراسم جشن نوروز را در امارت نقش جهان اصفهان برگزار می‌کرد و این شهر را پایتخت همیشگی ایران اعلام کرد.

در اسلام بویژه آیین تشیع به نوروز به عنوان روزی خجسته نگاه شده است و بر گرامی داشتن آن تاکید شده است. حمام رفتن، پوشیدن پوشاک نو و نظافت منزل بخشی از ضروریات روز نوروز است. جملی کاروی در سفرنامه‌اش در دوره صفوی می‌نویسد که ایرانیان در این روز لباس نو می‌پوشند و به همدیگر کمک می‌کنند. از دیگر مراسم این عید آماده کردن غذاهای لذیذ در خانه‌ها و پذیرایی کردن از دوستان و آشنایان است.

فرا رسیدن این عید سعید و بهار دلکش را با تقدیم شعری از حافظ به همه استادان و سروران عزیز تبریک عرض کرده و سالی خوش برای آنان از خداوند متعال مسالت دارم.

ز کوی یار می‌آید نسیم باد نوروزی

از این باد ار مدد خواهی چراغ دل برافروزی

سخن در پرده می‌گویم چو گل از غنچه بیرون آی

که بیش از پنج روزی نیست حکم میر نوروزی

ز جام گل دگر بلبل چنان مست می‌لعل است

که زد بر چرخ فیروزه صفیر تخت فیروزی

* عضو هیات علمی واحد تهران مرکزی و دبیر شورای هم‌اندیشی دانشگاه آزاد اسلامی استان تهران